

Centrul pentru Jurnalism Independent

Analiza limbajului sexist din campania electorală pentru alegerile prezidențiale 2016 în Republica Moldova (turul doi)

Studiu de caz

Autoare

dr. conf. univ. Loreta HANDRABURA

National Endowment for Democracy
Supporting freedom around the world

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

Studiul a fost realizat în cadrul unui proiect finanțat de National Endowment for Democracy (SUA) și Consiliul European. Opiniile exprimate aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al finanțatorilor.

CUPRINS

I.	Metodologia de cercetare.....	3
II.	Analiza cantitativă.....	3
III.	Delimitări conceptuale ale problemei.....	6
IV.	Analiza calitativă.....	10
V.	Concluzii.....	13
VI.	Bibliografie.....	15

I. Metodologia de cercetare

Scopul

Analiza limbajului sexist utilizat în discursul public de către protagoniștii campaniei electorale pentru funcția de președinte al Republicii Moldova, precum și de către actorii media implicați în reflectarea turului II (01-11 noiembrie 2016) al scrutinului.

Obiectivele

- elaborarea unui studiu de caz pe limbajul sexist
  1. al celor doi candidați care au rămas în cursa electorală /femeie și bărbat/ - Maia Sandu și Igor Dodon
  2. al jurnaliștilor/jurnalistelor care au interacționat cu ei la dezbateri și/sau interviuri
  3. al unor persoane publice care s-au expus pe subiectul campaniei și, în plus, și-au exprimat susținerea în favoarea unui sau altui candidat
- analiza cantitativă și de conținut pe patru tipuri de produse jurnalistice
  1. conferințe de presă
  2. emisiuni TV
  3. interviuri din presa scrisă/radio/tv
  4. dezbateri electorale
- identificare și analiza mecanismelor discursive ale limbajului sexist pe două paliere:
  1. producătorii media/jurnaliștii și persoanele publice
  2. cei doi candidați

II. Analiza cantitativă

Din totalul produselor media, am selectat doar cele care sunt relevante pentru această tematică, analizată pentru prima dată în Republica Moldova:

- **patru** conferințe de presă ale unor persoane publice;
- **două** emisiuni la care au participat persoane publice/formatori de opinie.

Conferință				Emisiune		
Nr.	Titlul	Instituția media	Data	Nr.	Titlul	Instituția media
1.	Preoții îndeamnă credincioșii să voteze cu Igor Dodon	ntv.md	05.XI.16	1.	Marioneta Păpușarului și a Occidentului, 04.XI.16, http://ntv.md/news/6533	ntv.md
2.	Igor Dodon, susținut de organizațiile patriotice	ntv.md	09.XI.16	2.	Iurie Roșca: „Sandu este proiectul clanurilor oligarhice prooccidentale”, http://ntv.md/news/6645	ntv.md

3.	Voronin despre Maia Sandu: „Este o personalitate absolut incompetentă”	ntv.md	08.XI.16			
4.	Igor Dodon a reiterat obiectivele pentru mandatul de președinte al țării	ntv.md	09.XI.16			

- **zece** interviuri ale candidaților apărute în presa scrisă (Ziarul de Gardă/ZDG, Adevărul, Gândul), on-line (ziare.com, report.md, dw.com, Ziarul Financiar/ZF, tribuna.com, accent.tv), radio (Europa Liberă), în care putem distinge mărcile limbajului sexist exprimate de jurnalist/ă prin întrebări, respectiv de către candidați prin răspunsuri;
- **cinci** emisiuni de dezbateri (Moldova 1, PRO TV, TV 7) unde, de asemenea, avem proiecția discursului sexist atât din partea jurnaliștilor, cât și din cea a candidaților.

Interviu				Dezbateri			
Nr.	Titlul	Instituția media	Data	Nr.	Titlul	Instituția media	Data, ora
1.	<u>Interviu pentru Ziarul Financiar: „Maia Sandu, candidatul pro-european la...”</u>	ZF.com	11.XI.16	1.	<u>(LIVE VIDEO) Ultima dezbateri electorală dintre Maia Sandu și Igor Dodon</u>	PRO TV Chișinău	10.XI.16, 21.43
2.	<u>http://www.ziare.com/europa/moldova/maia-sandu-nu-voi-face-un-pas-inapoi-nu-mai-vreau-sclavia-asta-imi-este-mila-de-dodon-interviu-1442870</u>	ziare.com	11.XI.16	2.	<u>LIVE! Dezbateri electorale între candidații Igor Dodon și Maia Sandu...</u>	Moldova 1	10.XI.16, 19.45
3.	Prezidențiale 2016. Turul II. Zece întrebări pentru Maia Sandu și Igor Dodon	ZDG	11.XI.16	3.	<u>VIDEO. LIVETEXT. Dezbateri electorale dintre Maia Sandu și Igor Dodon...</u>	Moldova 1	07.XI.16, 19.45

4.	<u>Maia Sandu, INTERVIU EXCLUSIV pentru GÂNDUL: „În Republica...”</u>	Gândul	11.XI.16	4.	<u>LIVE! Dezbateri electorale între...</u>	TV 7	07.XI.16, 21.25
5.	<u>INTERVIU Maia Sandu: „Moldova, la un moment de cotitură...”</u>	Adevărul	09.XI.16	5.	„Eu vreau să fiu președinte”. <u>Prima dezbateri: Dodon - Sandu.</u> https://www.youtube.com/watch?v=M6cJ3t-LXWQ	PRO TV Chișinău	03.XI.16, 22.30
6.	<u>(video) Acasă la Maia Sandu. Candidata la președinție...</u>	ZDG	07.XI.16				
7.	<u>Maia Sandu: „Putem să facem ordine la noi în casă, fără să vină...”</u>	dw.com	07.XI.16				
8.	<u>Maia Sandu: „Plahotniuc nu va reuși să fugă nicăieri, iar Dodon a...”</u>	report.md	07.XI.16				
9.	<u>Igor Dodon: „Președintele nu are competențe pentru a schimba vectorul geopolitic sau a suspenda acorduri”</u>	Europa Liberă	01.XI.16				
10.	<u>Dodon și Sandu se vor întâlni la dezbateri, https://youtu.be/7RGqMtZvz38</u>	Accent tv	01.XI.16 21.00/ 00.18				

- ❖ Completarea citărilor cu inițialele MS (Maia Sandu) sau ID (Igor Dodon) înseamnă că expresia, cuvintele, fraza aparține acestora. În lipsa lor, opinia este fie a jurnalistului/ei, fie a persoanei publice.
- ❖ La posturile NTV (emisiunile „MegaFon”, „Glavnii vopros”, „Acces direct”, Știri (1-12.XI.16) și „Accent TV” (emisiunile „Персональный акцент”, „Позиция”, „Прилюдно”, „Дело принципа”, „ЅДЕЛ”), precum și pe portalul Sputnik.md nu am atestat niciun interviu al candidaților - doar relatări de la conferințele de presă susținute de ei, emisiuni și referințe la ei în blocul de știri, pe care le-am și suspus analizei.

III. Delimitări conceptuale ale problemei

Investigăm acest subiect de actualitate, pe care l-am conceptualizat în câteva materiale recente¹, din convingerea - exprimată începând cu anul 2003 încoace - că limbajul nu este imuabil. El trebuie să reflecte mobilitatea societății și a relațiilor dintre genuri, care sunt încă relații de putere și care transpar, la nivel de limbaj, prin instituirea și impunerea normei generice masculine. Expuneri sporadice despre limbajul de gen atestăm, în special, în lucrările publicate în seria studii de gen². Analize de conținut al discursului public, implicit politic, cu caracter aplicativ pe mărcile limbajului sexist nu am atestat nici la noi, nici dincolo de Prut.

Ce este limbajul sexist?

„Limbaj sexist - expresii și adresări ce prezintă femeia și bărbatul în manieră umilitoare, degradantă și violentă, ofensând demnitatea acestora”. Această definiție o atestăm în Legea nr. 71 din 14.04.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative³, care prevede introducerea unui nou articol în Legea nr. 5-XVI din 9 februarie 2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați⁴, și anume, articolul 2, al cărui conținut l-am citat. Reținem, de asemenea, că p.(2) din articolul 8 - Egalitatea de șanse în mass-media - stipulează: „Este inadmisibilă și se sancționează conform legislației publicarea oricărui materiale și informații având caracter sexist și utilizarea limbajului sexist”.

Așadar, limbajul sexist include termeni și expresii care jignesc sau trivializează, după caz, fie femeile, fie bărbații (încadrarea indivizilor în categorii pe baza stereotipurilor, folosirea de etichete jignitoare, umor deplasat, folosirea cuvintelor care exclud). Despre astfel de situații vom vorbi în continuare, pentru a înțelege mai bine cum se manifestă și de ce trebuie exclus acest limbaj din orice formă de discurs.

La celălalt pol semantic și atitudinal găsim limbajul echilibrat în privința genului, pentru care trebuie să pledăm cu toții, el fiind acela care, prin expresiile și conotațiile sale, asigură un tratament lingvistic egal, nediscriminatoriu, în raport atât cu femeile, cât și cu bărbații.

¹ Dilemele „secretarului de stat” și „secretarei”, dar și ale „spălătoresei lenjerie” și „șefului spălătorie”. Despre șanse egale, tratament nediscriminatoriu și conservatorism lingvistic. În „Revistă de teorie și practică educațională” a Centrului Educațional „PRO DIDACTICA”, nr. 4 (98), septembrie 2016, p.33-38; *Limbajul de gen: abordări educaționale actualizate*. În „Revistă de teorie și practică educațională” a Centrului Educațional „PRO DIDACTICA”, nr. 5 (99), decembrie 2016.

² O. Dragomir, M. Miroiu (editoare), *Lexicon feminist*, Ed. Polirom”, 2002, p.319-321.

³ <http://lex.justice.md/md/365019/>

⁴ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=315674&lang=1>

Atunci când este utilizat neadecvat în diverse medii (politic, mass-media, publicitate, educațional), limbajul poate discrimina, răni, afecta demnitatea celuilalt. Important este să reținem că limbajul produce nu doar *definiții*, dar și *clasificări* și *ierarhizări*. Drept urmare, limbajul *influențează percepția* noastră, iar în timpul unei campanii electorale - pe cea a electorului, prin descrieri, caracterizări, atribuiri, prejudecăți tendențioase (pozitive-negative) la adresa candidaților. Acest lucru, bineînțeles, *afectează relațiile* interumane.

Totodată, limbajul presupune *evaluări* care, dacă sunt neobiective și tendențioase, pot avea un efect degradant nu doar asupra persoanei vizate, ci și asupra celorlalți (familie, rude, amici, susținători sau persoane cu același profil civil, profesional, confesional, de gen etc.). Elucidăm aceste afirmații prin câteva exemple sugestive din campania prezidențială din 2016, neatestată anterior în scrutinele parlamentare/locale, și care au oripilat și scandalizat societatea.

A. Consemnăm, mai întâi, *discursul disprețului față de femeile necăsătorite, care nu au copii/sunt „sterpe” și/dar se angajează în competiția politică, implicit și în cea pentru portofoliul de președinte al țării.*

Exprimat anterior campaniei prezidențiale, printr-o postare pe o rețea de socializare, de către o reprezentantă a PDM care ani la rând a pretins că este exponenta organizației de femei prin care membrele și simpatizantele formațiunii sunt încurajate și susținute să accedă în politică, discursul stigmatizării a fost iarăși invocat - de această dată, însă, de niște voci masculine. Este vorba de un grup de preoți, în frunte cu Episcopul de Bălți și Fălești, Marchel.

Într-o conferință de presă, aceștia au atacat-o personal pe Maia Sandu și i-au îndemnat pe credincioși să nu o voteze pe candidata forțelor de dreapta. Argumentele? A introdus, fiind ministru a Educației, o „carte păcătoasă ce conține fotografii spurcate”⁵ în bibliotecile din țară; s-ar fi pronunțat pentru eliminarea religiei din școli; a interzis rugăciunea la festivitatea de început de an școlar; sprijină comunitatea LGBT. Rezumând, candidata PAS reprezintă un „pericol pentru biserică”; în schimb, contracandidatul ei, socialistul Igor Dodon, este „creștin și moral sănătos”, pentru că are familie, este văzut la biserică, s-a pronunțat împotriva persoanelor homosexuale - drept urmare, trebuie susținut, în opinia prelatului.

În condițiile în care Biserica susține că nu se implică în procesele politice, acest atac este de „o bigoție misogină”, precum au afirmat și unii jurnaliști. Prin aceasta, fețele bisericesti au reușit să răspândească în societate discordie și ură, nu iubire, credință și toleranță, precum este mesajul învățăturii creștine, pe care cei care o propovăduiesc trebuie și să-l respecte.

Oprobiul la care slujitorii Bisericii Ortodoxe din Moldova, subordonată Patriarhiei Moscovei, au supus-o pe Maia Sandu a fost construit pe opoziția dialectică ce este contrară discursului dragostei și acceptării tuturor mirenilor, al nesegregării și excluderii unora dintre ei. Acest discurs se regăsește și în învățătura altor religii, reprezentate de un segment de electori care, prin acest mesaj, a fost dublu exclus. Paralela antonimică - **credincioși și necredincioși vs. nepăcătoși și păcătoși** - este, după noi, precum și în viziunea unor alți exponenți ai cultelor⁶,

⁵ Referința episcopului de Bălți și Fălești, Marchel, este la Enciclopedia „Viața sexuală”.

⁶ Cf. Parohul Bisericii „Sfântul Dumitru” din Chișinău: „Îmi cer iertare de la...”, <http://jurnal.md/ro/social/2016/11/8/parohul-bisericii-sfantul-dumitru-din-chisinau-imi-cer-iertare-pentru-episcopul-marchel-de-la-maia-sandu-unii-preoti-uita-uneori-carui-dumnezeu-slujesec/>

total improprie, dar și condamnabilă în contextul invocat, și asta deoarece denotă partizanatul politic al preoților care s-au expus în cadrul conferinței de presă. Această antiteza imorală și anormală față de o celibatară și „nepatrioată”, pe de o parte, și un bărbat căsătorit, cu trei copii și „patriot”, pe de altă parte, este nu doar forțată, ci și extrem de nocivă. Exemplificăm:

„Mă adresez către toți enoriașii care frecventează bisericile. Avem de ales un Președinte dintre doi candidați. Îl credem pe Dodon creștin și patriot. Regulat se împărtășește, regulat frecventează biserica...”. (...) „Despre atitudinea doamnei Sandu față de moralitatea creștină, față de curățenia sufletească, față de tot ce este sfânt, pare să fie abătută mult de la axa normalității. Nu avem dreptul moral și creștinesc să votăm pentru ea”⁷. (*„Preoții îndeamnă credincioșii să voteze cu Igor Dodon”*, ntv.md, 05.XI.16).

Maia Sandu a catalogat drept „...insinuări de prost gust împotriva mea, inclusiv la adresa statutului meu marital și a faptului că sunt femeie” pretinsele argumente ale celor câțiva reprezentanți izolați ai Bisericii, care au încercat să convingă oamenii să nu o voteze doar pentru că este necăsătorită. „Exploatarea diferențelor și a subiectelor care ne dezbină în scopuri electorale are consecințe negative care durează mult după încheierea alegerilor și erodează capitalul nostru social. Am convingerea că oamenii au discernământ și bun-simț pentru a alege un președinte în virtutea calităților morale și profesionale ale acestuia. Voi lupta, în continuare, pentru eliminarea discriminării și oferirea unor șanse și oportunități egale pentru toți cetățenii” (*interviu pentru ZF, „Maia Sandu, candidatul pro-european la...”*, ZF.com, 11.XI.16).

Mai mult ca atât, președinta PAS a transmis un mesaj de încurajare altor femei, ca să nu abdice de la implicarea în politică: Reporter: „Ați simțit vreodată clipă că faptul că sunteți femeie ar fi în detrimentul dumneavoastră?” - Răspuns: „Cred că oamenii trebuie judecați pe bază de profesionalism, nu pe criterii de gen, religie, limbă vorbită, etnie... Faptul că am ajuns până aici ar trebui să le dea curaj și altor femei să încerce în politică, să opteze pentru funcții de conducere. Noi nu suntem mai puțin pregătite decât bărbații pentru aceste funcții” (*INTERVIU Maia Sandu: „Moldova, la un moment de cotitură...”*, Adevărul, 09.XI.16).

Atacul la statutul civil și la competențele profesionale ale Maiei Sandu, respectiv mesajele de laudă și de susținere în adresa lui Igor Dodon par să fi fost orchestrate și tirajate, întâmplător sau nu, de mai multe voci. Reținem patru dintre acestea, care sunt și masculine.

- ✓ **Unii reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale** au opinat că viitorul președinte trebuie să fie un om responsabil, gospodar și familist, capabil să facă față problemelor. „Noi credem că domnul Igor Dodon este un candidat, care într-adevăr este un lider. Uitați-vă ce familie frumoasă are. Are trei copii. Și noi credem că într-adevăr pe dumnealui îl doare sufletul pentru țara asta și va face lucrurile să meargă bine, iar noi se ne mândrim că suntem moldoveni și cetățeni ai acestei țări”, susținea președintele Organizației „Tradiție și Patriotism”, Gheorghe Grozav. „A doua întrebare este problema Aeroportului. Maia (corect Maia Sandu, subl. n.) a participat când s-a dat Aeroportul în concesiune”⁸, a afirmat Nicolae Pascaru. (*„Igor Dodon, susținut de organizațiile patriotice”*, ntv.md, 09.XI.16).

⁷ Акценты недели, 05.XI.2016, <http://ntv.md/news/6531>

⁸ Igor Dodon, susținut de organizațiile patriotice, 09.XI.16, <http://ntv.md/news/6642>

- ✓ **Deputatul Vladimir Voronin, lider al Partidului Comuniștilor** și președinte al Republicii Moldova în perioada 2001-2009, care anterior a utilizat un limbaj sexist în adresa lui Igor Dodon, dar și a Maiei Sandu, a extins aria retoricii disprețului prin invocarea **incompetenței și neintegrității acesteia din urmă** („Voronin despre Maia Sandu: „Este o personalitate absolut incompetentă””, *ntv.md*, 08.XI.16).

„Nu am văzut la ea nici nu creativitate, nu am văzut o înțelegere elementară a direcției în care se îndreaptă acest om. Râs cu plâns și o rușine națională (subl. n.). Și cei care stau în spatele ei, care o împing, și cei care s-au retras, dintre cei nouă candidați, care au fost și care stau în spatele ei, care s-au retras într-un mod declarativ, de parcă alegătorul este un obiect ce poate fi luat dintr-o parte și transmis în partea cealaltă... Asta totul este organizat de către cei care încearcă să conducă Moldova din exterior”, a declarat Vladimir Voronin. „Este o personalitate absolut incompetentă. Deși mai trebuie să vedem de câtă personalitate putem vorbi. Este o persoană incompetentă, care nu pricepe nimic (subl. n.). Ceea ce știe ea despre scrierea documentelor FMI, acolo există, de fapt, un singur standard pentru toate țările. Că știe cum să ne bage în datorii? Pentru asta nu e nevoie de multă minte. Va fi un coșmar inimaginabil. Și la Președinție, și la Parlament. Cum zic rușii, va fi o casă de nebuni”, a mai adăugat Vladimir Voronin.

Întrebat despre calitățile profesionale ale președintelui Partidului Socialiștilor, Igor Dodon, Vladimir Voronin a subliniat că, în pofida deciziei anterioare a PCRМ de a boicota scrutinul, alegerea este inevitabilă: „Oricum, va trebui de ales. Îl cunosc drept un membru al echipei organizat și disciplinat. (...) Are experiență, are abilități profesionale. A crescut, a înființat prima bursă din Moldova, a crescut până la postul de vicepremier. Asta înseamnă experiență, asta nu se ia din drum”⁹ (subl. n.).

- ✓ **Viorel Cibotaru, matematician, expert în conflictologie**, a acuzat-o de obediență față de regimul Palhotniuc: „Cum poate *robul* să negocieze cu stăpânul? Cum poate *păpușa* să negocieze cu păpușarul? *Ea poate numai să execute!* Ea stă slugă în fața adevăraților stăpâni, dar față de popor ea apare ca cea care salvează țara. Din ce capcană să o salvezi? Ea recunoaște că vrea stabilitate. Adică, se va forma un regim Sandu-Plahotniuc...”¹⁰. („*Marioneta Păpușarului și a Occidentului*”, 04.XI.16, <http://ntv.md/news/6533>)

- ✓ **Iurie Roșca, jurnalist și ex-deputat**, a declarat la rândul său că Maia Sandu este o marionetă, cu ajutorul căreia Occidentul vrea să controleze Republica Moldova, după calapodul României: „Este nevoie de Maia în funcția de președinte, ca să îndeplinească ordinele venite din afara țării, nu neapărat de la Ambasada SUA, dar de la oligarhii internaționali...”. „*Această fată nu va reuși să inițieze niciun fel de luptă împotriva corupției, mai ales că a fost susținută deschis de către Plahotniuc*. El a sperat că, în felul acesta, va reuși să scape de „prietenii” occidentali, că va reuși să-și păstreze afacerile și poziția în societate”...

⁹ Voronin despre Maia Sandu: Este o personalitate absolut incompetentă, 08.XI.16, <http://ntv.md/news/6605>

¹⁰ Marioneta Păpușarului și a Occidentului, 04.XI.16, <http://ntv.md/news/6533>

Roșca a apreciat, în schimb, experiența și rezultatele excepționale ale lui Igor Dodon pe când acesta a fost ministru al Economiei, subliniind totodată ca liderul PSRM ar fi favoritul incontestabil al cursei electorale. „*Dodon s-a comportat și a lucrat reușit în calitate de conducător de prim rang în Republica Moldova. Nu țin minte ca cineva, chiar și dintre oponenți, să spună că Igor nu a făcut ceva corect, că nu a acționat corect în situații de criză, cum a fost în cazul inundațiilor, al negocierilor cu Ucraina, cu România. Nimeni nu poate să-i reproșeze lui Igor Dodon lipsa de profesionalism, nimeni dintre oponenți*”¹¹ (*Iurie Roșca: „Sandu este proiectul clanurilor oligarhice prooccidentale”*, <http://ntv.md/news/6645>).

B. Atestăm, pe lângă discursul disprețului și al stigmatizării, și la discursul urii față de minoritățile sexuale care și-au exprimat simpatia pentru un candidat, respectiv față de candidatul propriu-zis (Maia Sandu), pentru că nu se detașează public de acest segment de alegători, blazați de tabăra opusă a „tradiționaliștilor”, precum s-au autoidentificat.

S-a speculat la greu și pe acest subiect sensibil, în termeni duri și denigratori, după ce, la câteva săptămâni de la începutul campaniei, comunitatea LGBT și-a exprimat sprijinul pentru candidata comună a PAS, PPDA și PLDM. Și anume, reprezentanta Organizației „Genderdoc-M”, Angelica Frolov, i-a îndemnat pe toți membrii comunității LGBT să voteze pentru Maia Sandu, afirmând că ea este singura șansă a homosexualilor spre libertate.

Maia Sandu a reacționat, inițial, corect: a spus că este conștientă de sprijinul comunității LGBT și că intenționează să reprezinte fiecare cetățean al acestei țări. Totodată, ea a afirmat permanent că rolul ei va fi unul de a uni societatea, nu de a o diviza după criterii discutabile.

Ulterior, înțelegând că într-o democrație foarte firavă acest sprijin o poate defavoriza, mai ales din cauza percepției generale a societății, lidera PAS a continuat să răspundă concludent la acuzațiile că ar putea să facă și dânsa parte din această comunitate. În definitiv, fiind cunoscută ca o adeptă a respectării drepturilor omului, Maia Sandu s-a distanțat totuși de LGBT, argumentând că „nu am nimic cu acest grup”¹². Mai mult, într-o emisiune TV, ea a făcut publică o scrisoare de mulțumire pe care, pe durata mandatului de ministru a Educației, a primit-o - pentru activitatea de colaborare cu biserica - din partea ÎPS Vladimir, Mitropolit al Chișinăului și al Întregii Moldove. („*Eu vreau să fiu președinte*”, *Prima dezbatere: „Dodon - Sandu. PRO TV, 03.XI.2016*, <https://www.youtube.com/watch?v=M6cJ3t-LXWQ>, MS).

Igor Dodon, la rândul său, a jucat cu această carte prin prisma apărării valorilor creștine și a familiei tradiționale: „Sunt un susținător al instituțiilor bisericești și am luptat împotriva promovării culturii homosexualilor în societatea noastră. Maia Sandu nu respectă familia tradițională, ea este un avocat al homosexualilor și este susținută de homosexuali, iar recent membrii și susținătorii echipei ei au cerut impozitarea bisericii”¹³. („*Igor Dodon a reiterat obiectivele pentru mandatul de președinte al țării*”, *ntv.md, 09.XI.16*).

---

¹¹ Iurie Roșca: Sandu este proiectul clanurilor oligarhice prooccidentale, <http://ntv.md/news/6645>

¹² Prima dezbatere: Dodon - Sandu. PRO TV, 03.XI.2016, <https://www.youtube.com/watch?v=M6cJ3t-LXWQ>

¹³ Igor Dodon a reiterat obiectivele pentru mandatul de președinte al țării, <http://www.ntv.md/news/6641>

IV. Analiza calitativă/de conținut a discursului public electoral

Indiciile, ca *mărci ale limbajului sexist* din discursul supus analizei

<p>Folosirea generalizărilor și a termenilor cu caracter absolut</p> <ul style="list-style-type: none">
➤ „Cetățenii trebuie să știe cum este de fapt <i>cea care vrea să devină președinte</i>, în așa fel încât să nu ne ardem din nou, cum ne-am ars cu Filat, Chirtoacă și <i>alte simboluri politice artificiale</i>”. („Dodon și Sandu se vor întâlni la dezbateri”, https://youtu.be/7RGqMtZvz38, _Accent TV, 01.XI.16, 21.00/00.18)
<p>Utilizarea de apelative stereotipice, eufemistice, peiorative, de diminutive sau de forme excesiv de politicoase pentru a desemna persoanele din categoriile discriminate</p> <ul style="list-style-type: none">
➤ „<i>Sfânta Maia nu este chiar așa de onestă și corectă. Ea are o mulțime de schelete în dulap și noi cu toții trebuie să le scoatem unul după altul</i>”. („Dodon și Sandu se vor întâlni la dezbateri”, https://youtu.be/7RGqMtZvz38, Accent TV, 01.XI.16, 21.00/00.18)
<p>Aplicarea de calificative de întărire a unor stereotipuri</p> <ul style="list-style-type: none">
➤ „<i>bobul sterp</i>” („Preoții îndeamnă credincioșii să voteze cu Igor Dodon”, ntv.md, 05.XI.16)
<p>Referiri stereotipice cu conotație sexuală despre vestimentație, aspect corporal, privilegierea indicilor de aparență fizică și/sau de statut marital</p> <ul style="list-style-type: none">
➤ „<i>Această față nu va reuși să inițieze niciun fel de luptă împotriva corupției...</i>” („Iurie Roșca: Sandu este proiectul clanurilor oligarhice prooccidentale”, http://ntv.md/news/6645)
<p>Glume, umor deplasat, aluzii cu tentă sexuală, vulgarități (cele atestate au fost exprimate în adresa candidatei Maia Sandu)</p> <ul style="list-style-type: none">
➤ „<i>Cineva mi-a scris să vă invit la un film...</i>” (<u>VIDEO. LIVETEXT. Dezbaterea electorală dintre Maia Sandu și Igor Dodon...</u>, Moldova 1, 07.XI.16; 19.53; ID)
➤ „<i>Ați avut un bărbat pe care să îl iubiți?</i>” (<u>LIVE! Dezbateri electorale între candidații Igor Dodon și Maia Sandu, TV 7...</u>, 07.XI.16)
➤ „<i>Totuși, poate mergem la film? Eu v-am propus data trecută</i>” (<u>LIVE! Dezbateri electorale între candidații Igor Dodon și Maia Sandu, Moldova 1, 10.XI.16, 19.45; ID</u>)
<p>Etichete jignitoare</p> <ul style="list-style-type: none">
➤ „<i>robul</i>”; „<i>păpușa</i>”; „<i>slugă</i>” - despre Maia Sandu („Marioneta Păpușarului și a Occidentului”, 04.XI.16, http://ntv.md/news/6533)
➤ „<i>Râs cu plâns și o rușine națională</i>” - despre Maia Sandu („Voronin despre Maia Sandu: Este o personalitate absolut incompetentă”, ntv.md, 08.XI.16)

- „Mizez pe moldoveni inteligenți, puternici, care nu pot fi păcăliți, duși de nas de o *gașcă de golani disperăți* că pierd totul odată cu alegerile” (<http://www.ziare.com/europa/moldova/maia-sandu-nu-voi-face-un-pas-inapoi-nu-mai-vreau-sclavia-asta-imi-este-mila-de-dodon-interviu-1442870>, 11.XI.16; MS)
- „Dodon este *doar sluga lui Plahotniuc, Șor și a altor hoți* care au mai mulți bani decât el” (<http://www.ziare.com/europa/moldova/maia-sandu-nu-voi-face-un-pas-inapoi-nu-mai-vreau-sclavia-asta-imi-este-mila-de-dodon-interviu-1442870>, 11.XI.16; MS)
- „Sunt convinsă că moldovenii nu se vor lăsa păcăliți de un *mincinos*, care își uită minciunile de la o zi la alta și își schimbă propriile vorbe în funcție de conveniență”; „Vlad Plahotniuc este în *colaps intelectual*” (<http://www.ziare.com/europa/moldova/maia-sandu-nu-voi-face-un-pas-inapoi-nu-mai-vreau-sclavia-asta-imi-este-mila-de-dodon-interviu-1442870>, 11.XI.16; MS)
- „Eu cred că Dodon a fost *unealta* care s-a infiltrat atunci într-o mișcare cetățenească, anti-oligarhică și anti-sistem, deturnându-i sensul inițial” (Maia Sandu, INTERVIU EXCLUSIV pentru GÂNDUL: „În Republica...”, 11.XI.16; MS)
- „După campania urâtă împotriva mea, este clar că *este un om laș*” (VIDEO. LIVETEXT. Dezbateră electorală dintre Maia Sandu și Igor Dodon..., Moldova 1, 07.XI.16; 19.53; MS)
- „Ași văzut care este tactica lui, tactica unui *bărbat laș!*” (LIVE! Dezbateri electorale între candidații Igor Dodon și Maia Sandu la Moldova 1. 10.XI.16, 19.45; MS)

Strategiile de marginalizare a experienței feminine sunt dublate, pe lângă expresiile abjecte („femeia stearpă” etc.), și de o serie de mecanisme discursive, pe care le regăsim, în special, în mass-media și care nu trebuie ignorate, ci excluse. Ne referim, cu precădere, la:

Înlocuirea frecventă a identității profesionale cu cea de gen

- „Când a ieșit la dezbateri la Moldova 1, noi am înțeles că această femeie nu este pregătită să devină un primar local, undeva într-o comună din raionul Briceni. În acest fon de dezbateri, Igor Dodon a ieșit învingător pentru că a adus argumente, a dus cifre, date. Nu a încurcat exportul cu importul, are idee ce înseamnă economie de piață, ce înseamnă politică”, a menționat președintele Mișcării Naționale „Voievod”, Nicolae Pascaru. („Igor Dodon, susținut de organizațiile patriotice”, ntv.md, 09.XI.16)

Pluralul masculin înglobant

- „*Stimați concetățeni!*” ((LIVE VIDEO) Ultima dezbateră electorală dintre Maia Sandu și Igor Dodon, PRO TV Chișinău, 10.XI.16, 21.43; LIVE! Dezbateri electorale între candidații Igor Dodon și Maia Sandu, Moldova 1, 10.XI.16, 19.45; VIDEO. LIVETEXT. Dezbateră electorală dintre Maia Sandu și Igor Dodon, Moldova 1, 07.XI.16, 19.53; LIVE! Dezbateri electorale între candidații Igor Dodon și Maia Sandu, TV 7, 07.XI.16; „Eu vreau să fiu președinte”. Prima dezbateră: Dodon - Sandu. PRO TV, 3.XI.16, <https://www.youtube.com/watch?v=M6cJ3t-LXWQ>; MS; ID)

- „Dragi cetățeni!” ((LIVE VIDEO) Ultima dezbatere electorală dintre Maia Sandu și Igor Dodon, PRO TV Chișinău, 10.XI.16, 21.43; LIVE! Dezbatere electorale între candidații Igor Dodon și Maia Sandu, Moldova 1, 10.XI.16, 19.45; VIDEO. LIVETEXT. Dezbaterea electorală dintre Maia Sandu și Igor Dodon, Moldova 1, 07.XI.16, 19.53; LIVE! Dezbatere electorale între candidații Igor Dodon și Maia Sandu, TV 7, 07.XI.16; „Eu vreau să fiu președinte”. Prima dezbatere: Dodon - Sandu. PRO TV, 3.XI.16, <https://www.youtube.com/watch?v=M6cJ3t-LXWQ>; MS; ID)
- „Stimați candidați!” ((LIVE VIDEO) Ultima dezbatere electorală dintre Maia Sandu și Igor Dodon, PRO TV Chișinău, 10.XI.16, 21.43; LIVE! Dezbatere electorale între candidații Igor Dodon și Maia Sandu, Moldova 1, 10.XI.16, 19.45; VIDEO. LIVETEXT. Dezbaterea electorală dintre Maia Sandu și Igor Dodon, Moldova 1, 07.XI.16, 19.53; LIVE! Dezbatere electorale între candidații Igor Dodon și Maia Sandu, TV 7, 07.XI.16; „Eu vreau să fiu președinte”. Prima dezbatere: Dodon - Sandu. PRO TV, 3.XI.16, <https://www.youtube.com/watch?v=M6cJ3t-LXWQ>)
- „Stimați concurenți!” ((LIVE VIDEO) Ultima dezbatere electorală dintre Maia Sandu și Igor Dodon, PRO TV Chișinău, 10.XI.16, 21.43; LIVE! Dezbatere electorale între candidații Igor Dodon și Maia Sandu, Moldova 1, 10.XI.16, 19.45; VIDEO. LIVETEXT. Dezbaterea electorală dintre Maia Sandu și Igor Dodon, Moldova 1, 07.XI.16, 19.53; LIVE! Dezbatere electorale între candidații Igor Dodon și Maia Sandu, TV 7, 07.XI.16; „Eu vreau să fiu președinte”. Prima dezbatere: Dodon - Sandu. PRO TV, 3.XI.16, <https://www.youtube.com/watch?v=M6cJ3t-LXWQ>)
- „Ambii concurenți, ambii candidați...” ((LIVE! Dezbatere electorale între candidații Igor Dodon și Maia Sandu, Moldova 1, 10.XI.16, 19.45)
- „Oponentul dvs.” ((LIVE VIDEO) Ultima dezbatere electorală dintre Maia Sandu și Igor Dodon, PRO TV Chișinău, 10.XI.16, 21.43; LIVE! Dezbatere electorale între candidații Igor Dodon și Maia Sandu, Moldova 1, 10.XI.16, 19.45; VIDEO. LIVETEXT. Dezbaterea electorală dintre Maia Sandu și Igor Dodon, Moldova 1, 07.XI.16, 19.53; (LIVE! Dezbatere electorale între candidații Igor Dodon și Maia Sandu, TV 7, 07.XI.16; „Eu vreau să fiu președinte”. Prima dezbatere: Dodon - Sandu. PRO TV, 3.XI.16, <https://www.youtube.com/watch?v=M6cJ3t-LXWQ>; ID)

Numirea indirectă, adiacentă unei personalități masculine

- „Ea este sluga lui Plahotniuc și...” („Marioneta Păpușarului și a Occidentului, 04.XI.16, <http://ntv.md/news/6533>)
- „E o persoana care este susținută acum și de Filat, Plahotniuc, Ghimpu, Leancă, care sunt responsabili de furtul miliardului...” ((LIVE VIDEO) Ultima dezbatere electorală dintre Maia Sandu și Igor Dodon, PRO TV Chișinău, 10.XI.16, 21.43; ID)

Folosirea cuvintelor care exclud

- „Nu am văzut la ea nici nu creativitate, nu am văzut o înțelegere elementară a direcției în care se îndreaptă acest om”. („Igor Dodon, susținut de organizațiile patriotice”, ntv.md, 09.XI.16)

- „*Ea* poate numai să execute. Da, *ea* stă *slugă* în fața adevăraților stăpâni, dar față de popor *ea* apare ca cea care salvează țara” („Marioneta Păpușarului și a Occidentului, 04.XI.16, <http://ntv.md/news/6533>)

Utilizarea numelor generice și a numelor de profesii/funcții/poziții doar la masculin

- „Maia Sandu, *candidatul* pro-european la președinția Republicii Moldova” (Interviu pentru ZF, „Maia Sandu, *candidatul* pro-european la...”, ZF.com, 11.XI.16)
- „*Președinte*” (Interviu pentru ZF, „Maia Sandu, *candidatul* pro-european la...”, ZF.com, 11.XI.16, MS) (<http://www.ziare.com/europa/moldova/maia-sandu-nu-voi-face-un-pas-inapoi-nu-mai-vreau-sclavia-asta-imi-este-mila-de-dodon-interviu-1442870>, 11.XI.16; MS)
- „În calitate de *Președinte*, voi fi apărătorul și vocea oamenilor” (Prezidențiale 2016. Turul II. „Zece întrebări pentru Maia Sandu și Igor Dodon”, ZDG, 11.XI.16; MS)
- „Cum vedeți, din postura dvs. de posibil *viitor președinte*, colaborarea cu guvernarea actuală?” (Prezidențiale 2016. Turul II. „Zece întrebări pentru Maia Sandu și Igor Dodon”, ZDG, 11.XI.16)
- „A lucrat din 2010 până în 2012 la Washington, pe postul de *consilier al directorului executiv*, apoi a revenit în Moldova, unde a fost numită *ministru al Educației*, rezistând în mai multe guverne, până în 2015... În iulie 2015, a fost propunerea PLDM pentru postul de *premier*...” (Maia Sandu, INTERVIU EXCLUSIV pentru GÂNDUL: „În Republica...” 11.XI.16)
- „Interviu DW cu Maia Sandu, surpriza acestei campanii electorale și *liderul unei formațiuni*, care și-a pus drept scop scoaterea de sub regimul oligarhic a cetățenilor Republicii Moldova” (Maia Sandu: „Putem să facem ordine la noi în casă, fără să vină...” , dw.com, 07. XI.16)
- „Maia Sandu, *membreu* al guvernului Filat...” (VIDEO. LIVETEXT. Dezbateră electorală dintre Maia Sandu și Igor Dodon..., Moldova 1, 07.XI.16; 19.53; ID)
- „În calitatea mea de *ministru al Educației*, am făcut reforme...” (VIDEO. LIVETEXT. Dezbateră electorală dintre Maia Sandu și Igor Dodon..., Moldova 1, 07.XI.16; 19.53; MS)
- „De ce să nu votați *oponentul meu*?” (VIDEO. LIVETEXT. Dezbateră electorală dintre Maia Sandu și Igor Dodon, Moldova 1, 07.XI.16; 19.53; ID)
- „*Oponentul* meu a fost *ministru*” (LIVE! Dezbateri electorale între candidații Igor Dodon și Maia Sandu, TV 7, 07.XI.16; ID)
- „*Candidatul* PAS, dna M. Sandu...” („Eu vreau să fiu *președinte*”. Prima dezbateră: Dodon - Sandu. PRO TV, 03.XI.16, <https://www.youtube.com/watch?v=M6cJ3t-LXWQ>)
- „În iulie 2015 fost la un pas de a deveni *premier*... La aceste alegeri este *candidatul comun* al trei formațiuni de dreapta...” („Eu vreau să fiu *președinte*”. Prima dezbateră: Dodon - Sandu. PRO TV, 03.XI.16, <https://www.youtube.com/watch?v=M6cJ3t-LXWQ>)

- „Stimați cetățeni, eu, Maia Sandu, *președintele Republicii Moldova*, voi respecta deciziile dvs.” („Eu vreau să fiu președinte”. *Prima dezbatere: Dodon - Sandu. PRO TV, 03.XI.16, <https://www.youtube.com/watch?v=M6cJ3t-LXWQ>*)
- „Când Plahotniuc a votat-o *ministru...*” (*LIVE! Dezbateri electorale între candidații Igor Dodon și Maia Sandu, Moldova 1, 10.XI.16, 19.45; ID*)
- „*Președintele Maia Sandu* ar fi dispusă să se asocieze acestor măsuri internaționale?” (*LIVE! Dezbateri electorale între candidații Igor Dodon și Maia Sandu, Moldova 1, 10.XI.16, 19.45*)
- „Spun, bună seara, *fostului prim-ministru al Republicii Moldova, dnei Zinaida Greceanâi!*” (*LIVE! Dezbateri electorale între candidații Igor Dodon și Maia Sandu, Moldova 1, 10.XI.16, 19.45*)
- „*Dna Maia Sandu, candidat PAS*” (*LIVE VIDEO*) Ultima dezbatere electorală dintre Maia Sandu și Igor Dodon, PRO TV Chișinău, 10.XI.16, 21:43)
- „Sigur, ați fost și *ministru al Educației...*” (*LIVE VIDEO*) Ultima dezbatere electorală dintre Maia Sandu și Igor Dodon, PRO TV Chișinău, 10.XI.16, 21.43)
- „Replica dlui Botnaru este din timpul *moderatorului*, adică al meu” (*LIVE VIDEO*) Ultima dezbatere electorală dintre Maia Sandu și Igor Dodon, PRO TV Chișinău, 10.XI.16, 21.43)

V. Concluzii

- ✚ Studiul de caz constată o dată în plus prezența sexismului în limbaj și în activitatea publică/politică, exprimat prin discriminare de gen atestată frecvent în discursurile media, politic și educațional.
- ✚ Limbajul utilizat de protagoniștii cursei electorale pentru președinția Republicii Moldova (turul II), precum și de către jurnaliști și alte persoane publice a produs nu doar clasificări, ierarhizări ale candidaților și ale susținătorilor acestora. El a influențat percepția electoratului prin descrieri, caracterizări, atribuiri, prejudecăți tendențioase (pozitive-negative) la adresa candidaților, care pot afecta inclusiv relațiile interumane.
- ✚ Totodată, limbajul din campania electorală a conținut și evaluări neobiective și tendențioase care, la rândul lor, au avut un efect degradant nu doar asupra persoanei vizate, ci și asupra celorlalți (familie, rude, amici, susținători sau persoane cu același profil civil, profesional, confesional, de gen etc.).
- ✚ Maia Sandu a fost tratată discriminatoriu în competiția pentru președinție, deoarece este femeie. Prin atacul direct la statutul civil al candidatei, atestăm *discursul disprețului față de femeile necăsătorite, care nu au copii/sunt „sterpe” și/dar se angajează în competiția politică, implicit și în cea pentru portofoliul de președinte al țării*. Oprobriul și stigmatizarea ei/acestora au fost exprimate de unele fețe bisericești și preluate voalat de către exponenții unor organizații neguvernamentale și persoane publice, care l-au susținut pe candidatul Igor Dodon.

- ✚ Atestăm, de asemenea, și *discursul urii față de minoritățile sexuale care își exprimă simpatia pentru un candidat*, dar - pentru că nu se detașează public de acest segment de alegători, blazați de tabăra opusă/a „tradiționaliștilor”, precum s-au autoidentificat - și față de candidatul propriu-zis (Maia Sandu).
- ✚ Ambii candidați au utilizat, în interviuri și dezbateri publice, expresii, etichete și calificative sexiste în adresa celuilalt.
- ✚ Majoritatea stigmatizărilor, etichetărilor și calificativelor denigratoare venite din partea persoanelor publice, care reprezintă mărci ale limbajului sexist, au vizat-o pe candidata Maia Sandu.

VI. Bibliografie

1. Cameron D. The new Pygmalion: verbal hygiene for women. In: Verbal Hygiene Routledge, 1995, p. 166-212
2. Lung A. Limbajul sexist, pe: <http://competentereale.ro/limbajul-sexist/>, accesat la 8.11.2016
3. Miller C., Swift K. The Handbook of Nonsexist Writing, pe: <http://www.upm.es/sfs/Rectorado/Gerencia/Igualdad/Lenguaje/nonsexist.htm>, accesat la 10.XI.16
4. Trudgill P. Language and sex. In: Sociolinguistics. An introduction of Language and Society. Penguin Books, 2000, p. 61-81
5. Wardhaugh R. Language and gender. In: An Introduction of Sociolinguistics Blackwell Publishers, 1997, p. 309-325